

מראי מקומות - סוכה

מו.

ה. נכנס לישב בה אומר לישב בסוכה

כ' הרמב"ם (סוכה ה, יב) "כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל ז' מברך קודם שישב", וביארו הראשונים דכ' לברך קודם שישב משום שצריך להיות עובר לעשייתה, וכיון דהמצוה היא ישיבת סוכה, ממילא צריך לברך קודם שישב. אבל הראב"ד חולק וס"ל דכיון דהישיבה אינה אלא על דעת האכילה, א"כ כל זמן שאינו אוכל הוי עובר למצוה. והעיר המגיד משנה, דלפ"ז מי שנכנס לסוכה על דעת שלא לאכול, יהי צריך לברך מעומד כדי להיות עובר לעשייתה. ולכן ביאר, וכ"כ הרא"ש כאן (סי' א), דמה שנקטה התורה [וחז"ל] לשון "ישיבה", הכוונה היא ללשון עכבה, כמו "ותשבו בקדש ימים רבים", וא"כ כל זמן שהוא מתעכב בסוכה הרי הוא עדיין עושה המצוה, ויכול לברך והוי עובר לעשייתה.

ה. וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד

כ' רש"י, דבסוכה נמי, כיון דכחד יומא הוא, סגי בברכה של יום ראשון. אבל הריטב"א פי' דבריייתא זו אתיא כר' יוחנן בין לרבי ובין לרבנן, דשניהם ס"ל דבסוכה מברך בכל ז', אלא דנח' בתפילין, דס"ל לרבנן דמה שחולץ תפילין באמצע היום אינו ערטול מצוה כ"כ שיחשב הפסק לענין שיחזור ויברך עליו, ורק בשחרית מברך, שהי' היסח הדעת גמור (דאע"ג דס"ל דלילה זמן תפילין, אבל סכ"ס הא הסיח דעתו). אבל שמואל דלא כמאן, אלא כאידך תנא דסבר דסוכה יום א', דאותיבנה מיני' לר' יוחנן, ועלי' אמרי' תנאי היא (והנה, נסתפק הפמ"ג (או"ח ל"ז) אם מן התורה צריך ללבוש התפילין רק רגע בכל יום ורק מדרבנן צריך ללבושם כל היום, או אם גם מה"ת צריך ללבושם כל היום. ולפי הריטב"א, דכ' לעיל דס"ל לר' יוחנן דאין מברכין על מצוות דרבנן, א"כ איך מברך על כל הנחה לרבי, הא אינו אלא מדרבנן, אע"כ דס"ל דהוא מה"ת, אם לא אמרי' דבזה לא ס"ל כר' יוחנן). ותמה הערוך לנה, מה שייכא סוכה לתפילין, הא מה שצריך לברך כל יום בשחרית על התפילין הוא משום שהסיח דעתו בלילה כשהלצם לשינה, אבל אין שייך זה כלל לענין סוכה, וצ"ע (ולכא' דברי רש"י ג"כ צ"ב, דכ' דאע"ג דסוכה הוי כיום א' אריכא, מ"מ מברך עליו בכל יום, לפי שהוא דומה לחולץ ומניח, וצ"ע הדמיון).

ו. הרואה נר של חנוכה צריך לברך

כ' הב"ח (או"ח תרעו) דאפי' מי שהדליקו עליו בביתו יש עליו חיוב לברך כשרואה נרות, שהרי יש לו ב' חיובים, א', חיוב על ממונו וביתו לפרסומי ניסא, וב', על גופו להודות על הנס. וא"כ, תקנו לו לברך כשרואה נרות, דאף שיצא החיוב שהיה על ממונו וביתו בהא דאשתו הדליקה עליו, מ"מ הדין על

א. העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו וכו'

כ' הרא"ש (סי' ב), דהאידינא לא נהגו לברך שהחיינו בשעת עשיית הלולב, אלא בשעת נטילה. ולכן כ' להסתפק מהו לברך ביום שני משום ספיקא דיומא, וכמו דמברכין שהחיינו בקידוש בליל שני. וכ' בשם ר' שלמה ב"ר שמשון שלא לברך ביום שני, דהא אפי' אם יום א' הוא חול, מ"מ הא אי' בגמון דהעושה לולב מברך שהחיינו, וא"כ י"ל דיצא בברכת שהחיינו שלו ממ"נ. אבל הביא מר' שמואל מאייברא בשם ר"י לומר דכיון דעכשיו מברכין בשעת נטילה, צריך לברך גם ביום שני, שהרי מה שבירך ביום א' לא מהני, דאם חול הוי, אי"ז נטילה, וגם שעת עשיי' לא הוי, שהרי כבר הוא נעשה קודם יו"ט, וא"כ איך שייך לצאת, והוי כמו נטלו בחול לאחר שנעשה ובירך שהחיינו, דודאי אי"ז כלום. אבל כ' הרא"ש די"ל דזה עדיף, דכיון דנטלו לשם מצוה לברך עליו, וצ"ע בסברא זו. (וע' ברא"ש בסי' ד' דכ' לתלות במח' זו גם מתי מברך שהחיינו בליל ב', דאם אמרי' דכבר יצא די שהחיינו על הסוכה בליל ראשון ממ"נ, דגם בחול ה' יוצא, א"כ יש לברך שהחיינו קודם ברכת סוכה, דהשהחיינו לא קאי על הסוכה, אבל אם לא יצא, משום דלא ה' שעת עשיי', א"כ גם בליל שני צריך לברך שהחיינו לאחר ברכת סוכה).

ב. העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו

תוס' הביאו מהירושלמי דהעושה סוכה מברך לעשות סוכה [או על עשיית סוכה, לפי הגר"א]. וכ' הרא"ש (סי' ג) דהאידינא סמכינן על מה דאי' במנחות (מב), דכל מצוה שכשרה ע"י נכרי אין ישראל מברך על עשייתה, וכיון דסוכת גנב"ך כשרה, ממילא אינו מברך (ואולי י"ל דגם הירושלמי מסכים לסיוד זה, אלא דאתי לשיטתי' דס"ל דסוכה ישנה צריך לחדש בה דבה, והבאנו לעיל (ט') דברי הר"ן דלפ"ז אף סוכת גנב"ך צריכה חידוש, וממילא י"ל דפסולה בעכו"ם, וא"כ שפיר ס"ל להירו' דצריך לברך על עשיית סוכה. אולם, זה תלוי באם הדין דצריך לחדש בה דבר הוא מעיקר הדין או למצוה מן המובחר, ע' מה שהבאנו שם).

ג. העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו

יש לעי', מ"ט מברכין שהחיינו על עשיית הסוכה, מה שלא מצינו בשאר מצוות. ולכא' שייך לומר ע"פ הירושלמי שהבאנו לעיל, דמבואר שיש מצוה בעשיית הסוכה. וכן מבואר ברש"י במכות (ח), דכ' דאין חטיבת העצים לצורך הסוכה מצוה, אלא עשיית הסוכה עצמה, אלמא דעשיית הסוכה מצוה היא. וע' במשנה ברורה (תרמא, ב), דכ' דדוקא דבר שעושים משנה לשנה מברכין עליו על עשייתו, אבל שופר ומגילה, שעושים לכמה שנים אינו מברך שהחיינו על עשייתו.

מראי מקומות - סוכה

זו. (המשך)

אומרים. וביאר דאף דודאי ידעי' דמחויבים אנו מהלאו דלא תסור לשמוע לדברי חכמים, אבל אי"ז ראי' דמצוה היא, אלא שאם אינו מדליק, הרי הוא עובר בלא תסור, וא"כ אפשר שאי"צ ברכה, וגם דברכה לא שייך ע"ז. וע"ז משני הגמ' מלא תסור, דהיינו שהוא ציוה אותנו לשמוע ממי שציוה אותנו להדליק נר חנוכה, ור"נ אמר דיותר שייך ה"וצונו" מקרא דשאל אביך, אבל ודאי גם הוא מודה דעיקר החיוב לשמוע לדברי חכמים הוא מקרא דלא תסור.

זא. אם יכול לחדש בה דבה, מברך

מלשון הגמ' משמע קצת שיש לחדש בה דבר ולברך, אולם ע' במשנה ברורה (תרמ"א, ג), שכ' רק דאם מחדש בה דבר מברך, ולא כ' שיש ענין כלל לחפש לחדש בה דבר.

זב. חזינא לי' לר' כהנא דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא

כ' הבית יוסף (או"ח תרמ"א) דהאידינא נוהגין שאין מברכין על עשיית סוכה כמו שהיו עושין בזמן התנאים והאמוראים, לפי שהם היו עושין כ"א סוכה לעצמו, ומברכים עליו. אבל עכשיו שאין אנו עושין כ"א סוכה א' למאה, א"כ אינו ראוי שיברך העושה והשאר לא יברכו, ולכן כולן מברכין על הכוס.

זא. מצות הרבה

פרש"י, לולב, סוכה, תפילין, ציצית. וכ' רעק"א (בתוספותיו לברכות, פרק ג', א', ובהגהותיו לשו"ע או"ח סי' ל"א) לדייק מכאן דס"ל לרש"י דחוה"מ זמן תפילין הוא, וכ"כ המלא הרועים. אבל ע' ערוך לנר שכ' לדחות דרש"י כ' זה למ"ד שבת ויו"ט זמן תפילין, א"נ דנקט ב' ציורים שונים, או דיש לו לולב וסוכה, או תפילין וציצית (ויש לדקדק קצת בסדר שכ' רש"י, דבתחלה כ' תפילין, ואח"כ ציצית, וצ"ע).

זב. והלכתא כר' יהודה... תן לו מעין ברכותיו

וק', הרי בפי' כיצד מברכין פסק ר' יהודה דמשום פסוק זה צריך לברך על כל מין ומין ברכה בפנ"ע, וצ"ע למה כאן פסק כמותו, ושם לא פסק כן. וכ' בספר המכתם דטעמא דמלתא משום דהתם הנאה א' לכולן, ולכן סגי בברכה א', משא"כ כאן כל חדא וחדא מצוה באפי נפשה היא. והערוך לנר כ' דהפסוק דומה טפי לברכת המצוות מלברכת הנהנין, ולכן רק בזה פסק כמותו.

גופו לא יצא. וכ' המג"א (שם, א') דמדברי תוס' כאן מבואר דפליגי ע"ז, דהק' דגם בסוכה ולולב יברך על ראי', ולא תירצו דשאני נרות חנוכה שיש מצוה בראייתן, אע"כ (כן ביאר המחצית השקל) דיש רק חיוב א', דהיינו ההדלקה, אלא דאם לא קיים ההדלקה, תקנו לברך על הראי', וזה שייך גבי מי שלא קיים מצות לולב וסוכה ג"כ. אבל אם קיים ההדלקה, אפי' ע"י אחר, ודאי אין צריך לברך כלל על הראי'. וע' ברשב"א בשבת (כג.) שהביא דעה דס"ל דאפי' אם הדליקו עליו בביתו, מ"מ צריך לברך על הראי', וכ' שאין להם על מי שיסמוכו, דבאמת רק אם לא מדליקין עליו בתוך ביתו צריך לברך על הראי'. וע"ע במרדכי בשבת (אות רס"ז), שכ' דצריך לראות, וכ' הבגדי ישע (ג), דהיינו דאף שמדליקין עליו בתוך ביתו, מ"מ מחויב לראות הנרות כדי לזכור הנס.

ז. והיכן ציונו מלא תסור ורנב"י אומר שאל אביך ויגדך וכו' כ' הרמב"ן (בהשגותיו לשה"מ, שורש א'), דר' אויא [הוא המ"ד הראשון כמ"ש בשבת כג:] ס"ל, דכמו דכל הגזירות והסייגים סמוכים על הלאו דלא תסור, ה"ה כל המצוות שנתחדשו ע"י חכמים. אבל רנב"י ס"ל, שאין סמך באותו הלאו אלא לדבריהם שיש להם עיקר בתורה, אבל המצוות המחודשות מהם, אין להם סמך אלא מהפסוק שאל אביך ויגדך. וביאר לפי שדבר שיש לו עיקר בתורה, כעין פירוש התורה הוא, וודאי מחויבים להאמין לפירושם, אבל כשאומרים הדליקו נר חנוכה, אי"ז שייך כלל להלאו דלא תסור, אלא מקרא דשאל אביך ויגדך, שהיא צוואה לקבל מן הזקנים בכלל (וצ"ב, דהא ודאי גזירות וסייגים אינם פירוש בתורה, וא"כ עדיין איך שייך להסמיכם ללא תסור? ולכאן משמע דס"ל דודאי מה שהוא פי' בתורה, הוי לא תסור ממש, ומה שגזרו לסייג לדבר שיש בו עיקר בתורה, סומכים על לא תסור, אבל נר חנוכה וכדומה, אין שייך להא דלא תסור כלל, ועדיין צ"ע בזה).

זג. והיכן צונו

הק' האבי עזרי (ברכות י"א, ג', ד"ה ולכאו), למה הק' הגמ' דוקא על נוסח הברכה, הלא עיקר החיוב לשמוע לדברי חכמים הוא או מלא תסור, או מהא דכתי' שאל אביך ויגדך, ואם מצווין אנו בזה, ממילא שייך ברכה ג"כ, ואם לא ידעי' הלאו דלא תסור, א"כ קשה מדוע בכלל אנו מחויבין לעשות מה שחכמים